

Lamia pokla

Irigylem a történetet. Ahhoz, hogy ne lehessen elfogultsággal vádolni, a vizsgált korszakra kell visszalépnie – objektivitásra törekvően, azaz a legjobb tudása szerint. Nem törődhet azzal, mi rákódott azóta az általa vizsgált korszakra. Nem befolyásolhatja neveltetése, szülei sorsa, barátja tanácsa, kedvese érdeke.

Ez viszonylag könnyen áthidalható, ha témaköre a lamiai háború, melynek következtében a Nagy Sándor birodalma utáni kis államocskák a maguk boldogulását keresték.

Nehezebb a helyzete, ha választott kutatási területe a 20. század, és egy kilencvenháromezer négyzetkilométeres európai földrész, amit az egyszerűség kedvéért nevezünk Magyarországnak. Üssünk a hasunkra és ragadjunk ki egy eseményt ennek az országnak a legújabb kori történelméből. Mondjuk, 1956. október 23-át, így, két nappal a forradalom negyvennegyedik évfordulója előtt.

A történész az események menetét a rendelkezésre álló források alapján pontosan le tudja írni. A forradalmat megelőző főiskolai és egyetemi gyűléseket, az első nap éjszakáját, a Sztálin-szobor ledöntését, a rádiónál eldördülő lövéseket, a szovjet tankok bevonulását, Budapest szétlövését. A kronológia felállításával nincs baj, a következtetések levonása viszont, mondjuk így, a korszellemről függ. Igaz, a történészeknek már a Kádár-rendszerben sem volt kötelező – akkori terminusnál maradván – az ellenforradalommal foglalkozni. A sztálinista hollós ervektől vagy lajtai veraktól a történész-szakma éppen annyira viszlógott, mint manapság a holokausztot viszonylagossá tevő gidai erzsébetektől.

Ötvenhatot követően vagy harminc évig nemcsak a történészek maradtak némák, hanem a szereplők is, ám bár ez a hallgatás nem a lamiai háborút övező érdeklenségből fakadt. Nem beszélt, akit vertek, internáló táborba zártak, megaláztak, elhurcoltak, állásából kirúgtak, életfogytiglanra ítélték, hogy aztán egy nagylelkű gesztussal amnesztiában részesítsenek. Ezeket az embereket megtörték, az ő hőzöngésüktől nem kellett tartani a rendszernek. A megtorlást követően ezek kapcsolódtak úgy vissza a civil életbe, igazgatók a segédmunkásokéba, tanárok a raktárosokéba, satöbbi, hogy a hozzátartozók mit sem tudtak arról, milyenek voltak a börtönben vagy az internáló táborban elűtött évek, hogyan telt egyik nap a másik után, kivel barátkoztak és tudták-e, kivel nem szabad, egy istenért sem, mert amit mondanak, az másnap jelentés formájában a parancsnok asztalán van.

Szabadlábban ebben az országban csak úgy élhetél, ha elfogadad az „aki nincs ellenünk, az velünk van” tézisét.

Ebben az évben úgy május derekán gondoltam először ötvenhatra. Szerkesztőségi ügyeletes voltam, amikor befutott egy telefon. Én, az ilyen és ilyen ötvenhatos szervezet elnöke bejelentem, hogy X intézmény tápéi egységének faláról, a munkásor portás elvtárs ellenkezése dacára mi távolítottuk el a vörös csillagos táblát, megszüntetve ezzel a törvénysértést. Tessék? Megismételte. Utánajártam az esetnek, bár a lap hasábjain senki sem olvashatta: május derekán sokat esett az eső és lemosta azt a matri-cát, amelyet kilencvenben a régi táblára ragasztottak.

Nem írtam meg, mert túlságosan groteszk volt a történet és igazságtalan azokhoz, a szerencsétlen emberekhez, akik ötvenhatban – tudtukon kívül – a jövőjüket áldozták fel. A véres forradalmak veszteséi semmit sem tudnak átmenteni az új korszakra, hiszen éppen azért fogtak fegyvert, mert jóformán semmijük sem volt. Azok viszont, akik ellen az úgynevezett bársnyos forradalmak robbannak ki, és elvesztik hatalmukat, meglehetősen jó eséllyel vágnak neki a szép új világnak. A Párt páncélszekrényei-nek értékesítésére kft.-t alapítanak, potom pénzért privatizálják a céget, ahová még ejtőernyősként röppentek, új-kapitalistáknak bármely elődjüknél keményebb követelményeket támasztanak munkavállalóik szemben.

A világ nem ötvenhatról szól. Miközben mi jól laktunk a gulyással, amit a kommunizmus adott, az egykori forradalmárok rossz kocsmákban olesó pálinkát ittak. És nyolcvankilenc-kilencvenben nem lehetett ugyanott folytatni, ahol ötvenhatban abbamaradt. Negyvennégy éve még arra is esély volt, hogy Rákosi Máttyás kullog vissza Magyarországra a szovjet tankok árnyékában. Tíz évvel ezelőtt a heroizásodott orosz harcokcsikát még egyszer megolajozták, hogy el tudjanak vándorogni a laktanyából a vasútállomásra, ahol a hangszórókból az „azok a szép napok, ég veled” bömböli...

Vidáman készültünk az új világra, kiszagda bácsi mellett enyvezte a választási falragaszt az SZDSZ-es egyetemista, gondosan ügyelve arra, hogy lehetőleg minden kommunista és utódpartí plakátot eltüntessenek, füstös klubokba jártunk, ahol ötvenhatról meséltek nekünk öreg bácsik, akiket – rá kellett jönnünk egy idő után – nem értünk. Honnan szorult beléjük ennyi indulat, miért veszekednek egymással is, hogyan jönnek ahhoz, hogy le-kommunistázzák Göncz Árpádot?

Az elmúlt tíz év acsarkodása miatt ötvenhat nem az, aminek majd holnapután a politikusok elmondják a televízióban. Nem lehet rá építeni egy nemzet önbecsülését. Demokráciánkat csúszópénzre váltottuk, a parlamenti matematika játékszabálya tehetségtelen embereket röpít miniszteri bársnyoszekébe, a korrupció úgy hálózta be az országot, mint a hetvenes-nyolcvanas években Itáliát.

Mit írnak majd korunkról ötven-száz év múlva a témájuktól megfelelő távolságot tartó történészek?

Ha van egy csöppnyi eszük, közelmúltunk helyett inkább foglalkoznak majd a lamiai háború pokláival.

Tóth-Szenci Attila

Ötvenhatos események és „élmények” Röszkén Forradalmi vasárnap

Bende Szilveszter utoljára 1956. október 28-án szavalta el teljes szívből és odaadással a Nemzeti dalt. Illetve egyszer még elmondatták vele a verőlegények a költeményt, hogy megalázzák. Azóta nem szavalta a Petőfi verset, de mint mondja, nem is tudná, mert olyan élményeket kavarna fel benne, hogy csak sírna. A röszkéi férfi tizenhét évesen élte át a forradalmat szülőfalujában. Erről mesélt nekünk.

– Október 23-án semmi sem történt a faluban. A pesti eseményekről az úgynevezett vezrádból – amit sokan csak hazugládának neveztek – szereztünk tudomást. A Kossuthot sugárzó vezeték-rádió adóállomása a postán volt, ami egy rendszeren keresztül csatlakozott le a házhoz. A hálózat végpontja egy három hangerő fokozatú hangszóróból állt. Innen tudtuk meg, hogy Pesten komoly tüntetések vannak. Én akkor a Déri Miksa Gépipari Technikum negyedéves diákja voltam, s amikor másnap mentem az iskolába, a vasutasok szóltak, hogy szedjem le a diáksapkámról a vörös csillagot, mert azért Szegeden megvernek. Tőlük tudtam meg, hogy már Szegeden is komoly megmozdulások vannak.

Rákosinak kötele!

– Október 28-án, vasárnap kora délután húsz-harminc ember gyűlt össze a községházán. Súlyos Ferenc röszkéi származású orvos-tanhallgató itt ismertette a szegedi egyetemisták tizenkét pontját, ami után valaki közölte a hangos bemondón a falu népével, hogy a kultúrotthon kertjében lévő hősök emlékművénel megemlékezést, demonstrációt tartanak, amelyen Szalma Ferenc szavalja el a Nemzeti

Bende Szilveszter mutatja, hogyan meredt az ágyúcső a községházára. (Fotó: Schmidt Andrea)

dalt. A kultúrotthon kertjében körülbelül hetven-nyolcvan gyűltünk össze, s amikor megláttak az emberek, kérték, hogy szavaljam el a Nemzeti dalt, mert korábban is mindig én mondtam a verset az iskolai ünnepségeken. Elmondtam. Ezt követően forradalmi jelszavakat kiabálva – Ruszkiak haza!, Szabadságot a népeknek!, Rákosi-nak kötele!, forintos kenyereket! – elindultunk a Felszabadulás utcán a Dugonyi útig, ahol visszafordultunk.

A mise után – amit Borsos Ferenc segédlelkész tartott a forradalomban elhunyt áldozatok tiszteletére – a kultúrházba mentünk, ahol Nyári Lajos elnökletével megalakult az Ideiglenes Nemzeti Bizottság. Ezen a gyűlésen igazán forró volt a hangulat. A felszólalók egynémelyike éles hangot használva követelte, hogy vonják fel a lelősségre a faluban élő kommunista vezetőket. Kéri István hentes főként a volt községgyázdát és az igazgatósi előadót támadta. Más viszont éppen Kérinek ment neki, mondván, hogy ő ne beszéljen, mert annak idején zöld inges, azaz nyilas volt. De belekötöttek Kéribe azért is, mert barnavörös nyakendő lógott a nyakába. A Don-kanyart is megjárt nagy

termetű és rendkívül erős Nyári Lajos higgadt és határozott fellépésével nyugalmra intette a jelenlévőket. Közölte, hogy az elszámoltatás a bíróság dolga, másnak ehhez nincs joga. Ezt követően a községházán a nemzeti bizottsági ülés keretében megválasztottuk Sövényházi Józsefet a községi végrehajtó bizottság elnökévé.

A kőműves halállistája

– Sövényházi József Osztovics Józsefet bízta meg a nemzetőrség megszervezésével, aki '45 után úgynevezett policájként, azaz civil ruhás rendfenntartóként működött a faluban. A röszkéi nemzetőrség tagja volt még Sánta Szilveszter, Kovács Ferenc és Kovács József. A nemzetőrségnek Sánta hozta a fegyvereket az őthalmi ávos laktanyából. Bár én tiltakoztam az ellen, hogy borforrás idején fegyverek kerüljenek a faluba, mert abból rossz dolog is lehet, szükség volt a puskákra, mivel hírt vettük, hogy Elekes János Szegeden élő egykori röszkéi kőműves halállistát készített. Márki Györgytől tudtuk meg, hogy Elekes ki

akarja végezni Röszkén a kommunistának mondott embereket. Hogy a volt kőműves ne kerülhessen be a községbe, a nemzetőrség tagjai lezárták a bekötőutakat, s éjszakánként járőröztek a faluba. Kézifegyverek egyébként máshová is kerültek, így a gépállomásra és Nagyszéksósra is, de sehol sem használtak azokat. A forradalom leverése után megjelent két orosz tank a faluban. Az egyik a templomra, a másik pedig a községházára irányította csövét, ahol éppen a nemzeti bizottság ülésezett. Azt már más-tól tudom, hogy az egyik harcokcsiból kiszállt egy ávos tisz, bizonyos Máj főhadnagy, aki a negyvenes-ötvenes években a szabadságpártiakat, köztük a röszkéi Kovács Ferencet is kínozták. Azt mesélik, hogy Kovács le akarta lőni a főhadnagyot, de lefogták a társai, s kérték, ne tegye, mert akkor szétlővik a községházát. A fegyvereket végül együtt gyűjtötték be az oroszok és a magyarok.

Sírásba fúló nevetés

– 1957 tavaszán a forradalmi események szereplői

közül több röszkéit vittek el a karhatalmisták. Akadtak olyanok, akiket a Csillagba hurcoltak, másokat pedig Mórakomlóra. Engem az utóbbi helyre vittek el. A mórakomló különítmény helyi és röszkéi verőlegényekből állt, akik felváltva ültelgették az embereket. Egy padra fektettek bennünket, s ütötték a hátunkat, combunkat és talpunkat. Nekem úgy bedagadt a lábam a veréstől, hogy másnap bicskával kellett levágni a lábamról a cipőt. A botozás után még fát vágattak velem az udvaron, majd a reggeli órákban egy székre állítottak és elszavalatták velem a Nemzeti dalt. Miközben mondtam a verset, hatalmas ütést kaptam, majd a számra gumibottal. Majd szabadon engedtek. A régi kisvasút melletti úton tántorogtam hazafelé, de csak a Röske és Mórakomló közötti Ötágú útig jutottam, ahol félajultam összeestem. Onnan egy szomszédunk hozott haza kocsi-val. Természetesen aláírtattak velünk egy papírt, hogy a mórakomló karhatalmi központban csak „barátságos beszélgetésen” vettünk részt, s ránk parancsolták, hogy senkinek se szóljunk a „vendéglátásról”. A veréseknél történt egy tragédia is. Szécsi Mátyást úgy feje verte a saját sógora, Németh János, hogy sérülése következtében nem tudott többé beszélni. Szécsi Mátyás 1960-ban bekövetkezett haláláig csak sírt vagy sírásba fúlóan nevetett.

– Röszkén a forradalom leverése után még néhány napig nyitott volt a határ, aminek következtében megindult a vándorlás Jugoszláviába. Még Pestről is jöttek emberek, családostul, hogy itt hagyják el az országot. Később aztán, amikor a puffadások lezárták a határt, kevesebben próbálkoztak az átkelés-sel, de azért próbálkoztak. Főként éjszaka. Ilyenkor lövéseket is lehetett hallani. Ezekben az időkben a fegyverpropaganda és a faluban cirkáló teherautók zajára bizony talpra ugrott a magyar.

Szabó C. Szilárd

Bűrnyagarak

A forradalmat a néhai miniszterelnök elharapódzott aranyköpése szerint nem tetszettünk volt megcsinálni.

Éppen hogy igen, gondolom én.

1956. október 23-án annak rendje-módja szerint ki-robbantottuk, a harcát megharcoltuk. Ami belőle levérés útján volt megvalósítható, az a Kádár-korszak emberöltőjében létrejött. Ami pedig a szabad, de késleltetett – lásd: leverés! – választásokkal valósulhatott meg, azt 1990 tavaszán beszavaztuk a parlamentbe. És ez olysimán ment, hogy a hosszú-hosszú idő után először szabadon választott miniszterelnök se vette észre: je, hát ez még a forradalom!

Ezért mondhatta, amit mondott.

Hogy tetszettünk volna... Forradalmat csinálni... Ahogyan tőlünk délre?

Már sose tudom meg, hogy hazám egykori osztályfőnöke tulajdonképpen mire is gondolt. Márki Sándor idevonatkozó eszmefuttatása hever az asztalomon, ebből idézhetek: „A forradalom mindig elmulasztja, hogy az aufklárista költők és gondolkodók tölése és formanyelve szerint legyen forradalom: a stílust a francia forradalom idején nem Goethe és Wordsworth diktálta, hanem a véres és szájas zsurnaliszta, Marat, ahogy az orosz forradalom nem Gorkij hangján szólt meg, hanem kontár propagandista újságírók lantján.”

Mi, magyarok, ezt a leckét annak ellenére is tudtuk már, hogy Márki trásai zárrolva voltak. Vagy talán épp azért. Istennek hála, itt senki se akart már vérfürdeni.

Ennek a levert, kegyetlenül megbosszult, és 1990-ben szabad választásokkal

betetőzött forradalomnak a politikai elitje egymást hatalomban, ellenzékben. Országlásuk alatt – a szocializmus útja után – a latin-amerikanizálódás útja sejtlik a talpunk alatt, parkolóban lefűlelt húszmilliókkal, hazudozással, érkező vagy nem érkező holland telepésekkel.

Belőlük lehetne a búsmagyar helyett az új nép, a bűrnyagár.

A bűrnyagarkodás haszonelvűséget, okszerű életvitelt, a legnehezebb időkben is nyereséges gazdálkodást jelenthetne. Csupa eurót járó csodamalmot. Egy bűrnyagár nem cigányozna, ezt másoktól se tűrné, nem ordítana a kocsmazugban, hogy ő itten a falurossza egyedül.

A bűrnyagarság igazi úr lehetne, a környékben minden nép összerázkódna, amikor a Hortobágyon János vitéz hollandra fakadna, hogy ő a pásztorok királya.

Egy bűrnyagár sose ölne ción. Az ki van zárva.

A bűrnyagarak egyelőre az agrárium páncélszekrényeiben várják a partraszállásra alkalmas pillanatot. Akik itt vannak, azok mi vagyunk, az adósságszolgálat kamatait járó csodamalmommal, meg a mi politikai elitünkkel, amelynek tagjai gyorsan jutottak lentől fel. De ez sem igaz így. Késleltetett forradalmunk izzadta-szenvedte őket oda, ahol most vannak. Programjuk jelentős része maga a fentlevés, ennek őrzése, élvezete. Például az államtitkár, aki nem közigazgatási, hanem politikai államtitkár.

Egy hajszállal magasabb rangban áll, mint közigazgatási kollégája, s azt szereti, ha ez mindig ki is derül, vagyis megköveteli a környezetétől, hogy ne simán „államtitkár úrnak”, hanem

„politikai államtitkár úrnak” szólítsák.

A fontos hajszál – késleltetett forradalmunk körhely-levesében a husi, a káposzta, a hagyma közt. A hagyma bonítja a zsírokat. A káposztában sok C vitamin van. A hajszál foszfort tartalmaz, ami jól tesz a csontoknak. Az emberek életük során nyilván azért esznek annyi kefet. Hogy erősödjék bennük a csont.

A civil világ csontozata vajh, megerősödött-e attól a sok-sok kefetől, amit az elmúlt időkben kellett megennünk? Mert nem nagyon van más kiút, mint az, amelyik elkanyarodik a politikai szférától, és függetlenül intézi a maga gazdasági, kulturális ügyeit... Ahogy azt eredetileg, 1956-ban akartuk, ahogy azután 1990-ben is megbeszéltük. Ha nem sikerül, akkor be kell majd ismernünk, hogy nem idegen katonai nagyhatalom vert le minket, hanem mi vertük le önmagunkat, s jöhetnek a telepések.

Zelei Miklós